

ARKTİK BÖLGESİNDE İŞBİRLİĞİ VE ÇATIŞMA ARASINDA KURULMAYA ÇALIŞILAN DENGİ: RUSYA ODAKLI BİR DEĞERLENDİRME

*Eray ALİM**

Öz

Arktik bölgesinde buzulların erimesine paralel olarak çatışma riskinden sıklıkla söz edilmektedir. Bu bağlamda, deniz yetki alanı, deniz kaynaklarına erişim ve uluslararası ulaşım gibi alanlarda Arktik'te ne gibi gelişmelerin yaşanabileceği ve bölge aktörleri arasında çatışma ya da işbirliği seçeneklerinden hangisinin ön plana çıkacağı cevabı aranan sorular arasındadır. Bu çalışma Rusya merkezli olarak vaka incelemesi yöntemini kullanarak; teorik bağlamda ise Karmaşık Bağımlılık tezinden yararlanarak, Arktik'te ihtilaf-işbirliği dengesine dair bir projeksiyon ortaya koymaktadır. Ulaşılan sonuç olarak, Karmaşık Bağımlılık tezi ekseninde bölgesel dinamiklerin "süreç" ve "kapasite" kavramları arasında "süreç" tarafına yakın durduğu saptanmaktadır. Bu itibarla, tarafların müşterek sorunlara çözüm üretme noktasında bir arada çalışma ve bunu gerektiğinde işbirliği çabalarını kurumsallaştırarak gerçekleştirme yönünde bir irade ortaya koydukları tespit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arktik, İşbirliği, Çatışma, Rusya.

THE BALANCE BETWEEN COOPERATION AND CONFLICT IN THE ARCTIC: A RUSSIA-FOCUSED ASSESSMENT

Abstract

The melting of the ice mass in the Arctic is often viewed as a potential source of conflict. In the light of the issues related to maritime jurisdiction, marine resources and international shipping, questions are often raised as to which way the pendulum between cooperation and conflict will swing in the region. While this paper addresses this question, it employs the case study methodology with a specific focus on Russia, and draws upon the theory of Complex Interdependence. By way of conclusion, it is stipulated that between the two alternatives of “processes” and “capabilities”, regional dynamics tend closer to “processes” in the Arctic. This means that actors are inclined to collaborate to tackle common problems in the Arctic, which is, when required, implemented through the institutionalization of their cooperation.

Keywords: Arctic, Cooperation, Conflict, Russia.

1. GİRİŞ

Küresel ısınma nedeniyle Arktik'te buzulların erimeye başlaması, bu bölgeyi dünya siyasetinin odak noktalarından biri haline getirmiştir. Ortaya konulan analizlerde, Arktik'in deniz yetki alanı, deniz kaynaklarına erişim, ulaşım, çevre, kalkınma ve güvenlik gibi alanlarda nasıl gelişmelere gebe olabileceği soruları masaya yatırılmıştır (Byers, 2009; Zellen, 2009; Rahbek-Clemmensen, 2011; Laurelle, 2014; Pezard et.al, 2017; Josephson, 2014; Lackenbauer ve Lalonde, 2019; Rumer, Sokolsky ve Stronski, 2021). Bu çalışmalarda ortaya konulduğu gibi, Arktik'te buzulların tam olarak erimesi durumunda ulaşım, lojistik, enerji, çevre gibi alanlarda yalnız bölge ülkelerinin değil, küresel sistemin genelinin etkilenmesi söz konusu olacaktır. Örneğin Arktik'te enerji kaynaklarına erişilmesi

durumunda dünyadaki enerji arzı kaçınılmaz olarak bundan etkilenecek; uluslararası ulaşım ve lojistik alanında ise buzulların erimesi Kuzey yolunun insanlığın hizmetine girmesini sağlayacaktır.

Yaşanmakta olan bu gelişmeler Uluslararası İlişkiler alanında Arktik'in geleceğine dair bir projeksiyon yapmayı gerekli kılmaktadır. Zira Arktik bölgesinin Soğuk Savaş zamanında olduğu gibi yeniden bir rekabet alanına dönüşmekte olduğunu iddia eden görüşlere sıklıkla denk gelinmektedir (Laruelle, 2014; Lackenbauer ve Lalonde, 2019). Ortaya konulan bu analizlerin gerçeklerle ne kadar uyumlu olduğunu açıklamak önem arz etmekte olup, bunun için teorik bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Yaşanan aktüel-politik gelişmelerin ötesine geçerek, orta ve uzun vadeyi baz alan bir projeksiyon yapmak için kavramsal/kuramsal bir çerçeveye ihtiyaç vardır. Bu husus, mezkûr çalışmalarda eksik bırakılmıştır.

Bu çalışma da bu eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Robert Keohane ve Joseph Nye'in 1977'de geliştirdikleri Karmaşık Bağımlılık teorisi merkeze alınarak, Arktik bölgesindeki gelişmelerin anlamlandırılmasına çalışılacaktır. Çalışmanın bir sonraki kısmında açıklanacağı gibi, Karmaşık Bağımlılık tezi, çatışma ve işbirliği arasındaki dengenin hangi tarafa yakın duracağı konusunda faydalı bir perspektif sunmaktadır. Eğer ki ekonomi, çevre, ulaşım ve enerji gibi alanlarda Karmaşık Bağımlılık eksenli bir ilişki mümkünse, işbirliği olasılığı artmakta ve çatışma riski azalmaktadır. Bu durumda, aktörler arası etkileşimleri diyalog üzerinden tanımlayan "süreç" kavramı öne çıkmaktadır. Öte yandan, devletler arası ilişkilerde askeri-güvenlik konuları ön plana çıkıyorsa, işbirliği ihtimali azaltmakta ve çatışma riski artmaktadır. Bu durumda, aktörler arası etkileşimlerde "kapasite" kavramı öne çıkmaktadır (Keohane ve Nye, 2011 [1977]).

Karmaşık Bağımlılık tezi üzerinden Arktik'teki gelişmeler açıklanırken, yöntemsel açıdan Rusya merkezli olarak vaka incelemesi yöntemi kullanılmaktadır.

Aktirik'teki muhtelif aktörler arasındaki ilişkilerin hepsini birden ele almak, akademik bir makalenin sınırlarının ötesine geçen bir boyut taşımaktadır. Bu nedenle, seçili bir aktör üzerinden Arktik bölgesindeki siyasi denklemi ve bölgedeki paydaşlar arasındaki ilişkileri geçerli bir nedensellik üzerinden açıklamanın yolları aranmalıdır. Bu doğrultuda Rusya en uygun ülke konumundadır. Bu hususu iki neden üzerinden netleştirmek mümkündür. İlk olarak, Arktik'e kıyası olan diğer dört ülkenin (Kanada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Danimarka ve Norveç) hepsinin NATO üyesi olması hasebiyle aralarında askeri anlamda bir ihtilaf olasılığının yok denecek kadar az olmasıdır. Rusya'nın ise Batı bloğunun dışında yer alan ve Batı ile halihazırda Ukrayna ve Suriye krizi gibi meseleler nedeniyle sorunlar yaşayan bir ülke olması nedeniyle, Arktik'teki işbirliği-çatışma denkleminin nasıl şekilleneceği konusunda bir "referans noktası" özelliği taşımasıdır. İkinci olarak ise Rusya'nın en büyük Arktik ülkesi olması nedeniyle, Rusya'nın bölgedeki ülkelerle olan ilişkilerine dair olumlu/olumsuz bir değerlendirme yapmak, Arktik'in geleceğine dair bir analiz için önemli bir ön koşuldur.

Makalede konu hakkında yapılan analizler dört bölüm halinde okuyucunun bilgisine sunulmaktadır. Öncelikle Karmaşık Bağımlılık tezine dair bir teorik tartışma paylaşılmakta, ardından Rusya merkezli olarak Arktik bölgesinin genel bir tanıtımı yapılmaktadır. Sonraki iki bölümde ise Arktik bölgesinde işbirliği odaklı ilişkiler ve işbirliği için risk teşkil eden faktörlere değinilmektedir. Belirtilmesi gereken önemli bir husus, İzlanda, İsveç ve Finlandiya gibi ülkeler Arktik ülkesi olsalar da Arktik Okyanusu'nda deniz yetki alanı ve deniz kaynaklarına erişim gibi konularda Arktik Beşlisi olarak bilinen Rusya, ABD, Norveç, Kanada ve Danimarka'nın hak sahibi ülkeler olması hasebiyle, bu çalışmada Rusya merkezli olarak bu aktörler arasındaki etkileşimlere odaklanılmaktadır.

2. DEVLETLER ARASI İLİŞKİLERDE KARMAŞIK BAĞIMLILIK OLGUSU

Çatışma ve işbirliği arasındaki geniş yelpazede, devletler arası ilişkilerin işbirliği odaklı bir seyir izlemesi ortak çıkar alanlarının bulunmasını gerekli kılmaktadır. İlişkilerin hangi koşullar altında işbirliği odaklı olabileceğini irdelerken ise Robert Keohane ve Joseph Nye'in Karmaşık Bağımlılık olarak geliştirdikleri kavramsallaştırma, faydalı bir çerçeve sunmaktadır. Bu iki yazar, Karmaşık Bağımlılık teorisini 1977 senesinde yayınlanan "Güç ve Karşılıklı Bağımlılık" adlı kitaplarında geliştirmiş olsalar da daha öncesinde ele aldıkları çalışmalarda bu kavrama dair ipuçları sunmuşlardır. 1970'lerin başından itibaren kaleme aldıkları çalışmalarda toplumsal ve ekonomik aktörlerin uluslararası çapta artan bir şekilde birbirleriyle etkileşim kurduklarına dikkat çeken Keohane ve Nye, bunun farklı alanlarda kendini belli ettiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, ticaret, finans ve küresel iletişimin yükselen ivmesi, toplumsal ve ekonomik aktörler arasındaki ilişkileri derinleştirip uluslararası çoğulculuğa imkan tanırken; teknoloji, sermaye ve insan kaynağına duyulan ihtiyaç, karşılıklı bağımlılık ilişkisine hız kazandırmıştır (Keohane ve Nye, 1971a: 339; Keohane ve Nye, 1974). Aktörler arasında artan etkileşimlere paralel olarak, devlet/hükümet organları arasındaki ilişkiler derinleşmiş ve uluslararası organizasyonların tesis edilmesiyle diyalog kanalları daha da güçlendirilmiştir (Keohane ve Nye, 1974: 42, 45).

Bu yönde bir değişim ve dönüşümün yaşanmasında, uluslararası konjonktürün elverişli bir ortam sunması önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Soğuk Savaş'ın erken dönemini karakterize eden "ulusal güvenlik" olgusunun zayıfladığı, askeri-güvenlik riskinin azaldığı ve devletlerarası ilişkilere, ekonomik konular başta olmak üzere, farklı konuların daha güçlü bir şekilde ekti ettiği gözlenmiştir (Keohane ve Nye, 2011: 5-6; Bergsten vd., 1975:19). Örneğin, 1971'de Bretton Woods sabit kur rejiminin sonlanması ve 1973'te ciddi bir petrol krizinin

yaşanması, askeri meseleler haricindeki konuların önemini gözler önüne sermiştir (Keohane ve Nye, 1987: 726).

Dünyadaki yeni siyasi iklimden hareketle Keohane ve Nye, Karmaşık Bağımlılık tezini geliştirmeye koyulurken, isimlerinin beraber anıldığı Liberalizm aidiyetini sahiplenmeyerek daha farklı bir kulvarda ilerlediklerini belirtmişlerdir (Keohane ve Nye, 1987: 729-730). Bu hususa rağmen, kendilerinin de kabul ettiği gibi, gerek Liberal gerekse Realist öğeler Karmaşık Bağımlılık çerçevesinde kendine yer bulmuştur (Keohane ve Nye, 1987: 728-730). Bu husus, “yapı” ve “süreç” kavramlarının kullanımında özellikle göze çarpmaktadır. Bu iki yazar, “yapı” kavramını kullanırken, bu kavramı, Neorealistler gibi (Waltz, 1979; Mearsheimer, 2014), maddi güç kapasitesinin dağılımına bakarak açıklamaktadır. “Süreç” kavramı ise aktörler arasında diyalog, pazarlık ve müzakere odaklı etkileşimlerin yaşandığı anları tanımlamak için kullanılmaktadır (Keohane ve Nye, 2011: 17). Süreç kavramının teorik çerçeveye dahil edilmesi şu anlama gelmektedir: uluslararası ilişkiler yalnızca kapasite dağılımına bakarak anlaşılmaz; zira kapasite olarak zayıf aktörler, farklı konu başlıklarında farklı pazarlık gücüne sahip olabilir (Keohane ve Nye, 2011: 17).

Bu noktada Karmaşık Bağımlılık, Realist teoriden önemli şekilde ayrılmaktadır. Realistler askeri kapasitenin başat güç kaynağı olduğunu iddia ederek (Mearsheimer, 2010: 78) askeri gücün farklı konu başlıklarında avantaj sağlamak için bir kaldıraç işlevi gördüğünü vurgular (Art, 1980). Karmaşık Bağımlılık teorisine göre ise konu başlıkları arasında zannedildiği kadar güçlü bir geçişkenlik yoktur. Örneğin askeri gücün ticaret, nakliye ve enerji gibi farklı konu başlıklarına tahvil edilmesi zordur (Bergsten vd., 1975: 7-9; Keohane ve Nye, 2011:25). Bu mercekten bakıldığında, bir ülke askeri olarak zayıf olsa dahi, etkin olduğu diğer alanlarda (örn. enerji, denizcilik, çevre) güçlü aktörler karşısında çıkar avantajı elde edebilir. Stanley Hoffman’ın metaforuna başvuran Keohane

ve Nye, bu durumu devletler arası ilişkilerde farklı “satranç tahtaları” olduğu tezi ile açıklamaktadır (Keohane ve Nye, 1971b: 728-729). Farklı satranç tahtalarının olduğu karmaşık bir yapıda, kuvvet kullanma opsiyonu çoğu zaman etkisizdir (Keohane ve Nye, 1987: 738).

Keohane ve Nye’in bakış açısından Karmaşık Bağımlılığın üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, uluslararası ilişkilerin çoklu kanallar üzerinden tanzim olduğudur. Bunun anlamı, liderlik kadroları kadar, farklı devlet/hükümet organları, ekonomik aktörler, gayri resmi örgütler ve elitlerin de uluslararası ilişkilere etki ettiğidir. İkincisi ise konular arasında bir hiyerarşinin olmamasıdır. Askeri-stratejik konular kadar, ticaret, tarım, sağlık ve çevre gibi konular da başat önemdedir. Üçüncüsü ise, bir önceki hususla da ilişkili olarak, askeri gücün baskın bir konumda olmamasıdır. Nükleer silahların sağladığı caydırıcılık ve (Vietnam’da olduğu gibi) küçük ülkelerin büyük ülkelere direnç gösterebilmeleri, askeri güçle sonuç almanın zorluğunu kanıtlamaktadır. Askeri güç, yalnızca güvenlik ihtiyacının azami düzeyde olduğu anlarda (dünya savaşlarında olduğu gibi) başat önemdedir (Keohane ve Nye, 2011: 20-24; Bergsten vd., 1975: 7).

Devletler arası ilişkilerin artan bir şekilde kurumsallaşması, güç kullanımını kısıtlayan bir diğer önemli etkidir. Bu kapsamda Keohane ve Nye, uluslararası örgüt kavramına özel bir vurgu yapmaktadır. Uluslararası örgütler; norm, bağıntı (network) ve kurumlardan mütevellit yapılar olup, seçkinlerden oluşan bağıntılardan resmî kurumlara kadar farklı örgütsel yapıları bünyesinde barındırır (Keohane ve Nye, 2011: 46). Karmaşık Bağımlılık tezinin geçerli olduğu bir düzlemde örgütler, güç unsurundan asgari düzeyde etkilenirler. Bunun nedeni, norm, bağıntı ve kurumların zamanla yerleşik bir hal alması ve güç kullanarak esnetilmelerinin zorlaşmasıdır. Kapasite bakımından üstün aktörler dahi örgüt kuralları ile kendi çıkarları arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda, kendi çıkarlarını hakim kılmakta zorlanırlar (Keohane ve Nye, 2011:

46). Zira farklı aktörlerin oy kullanma gücü, oluşturulan koalisyonların etkisi ve elitler arası ilişkiler, örgütlere özgün bir nitelik kazandırır (Keohane ve Nye, 2011: 47). Ayrıca aktörler – güçlü devletlerden oluşsa dahi – dünyadaki karmaşık sorunların ancak kurumsal çabalarla çözülebileceğini görerek uluslararası işbirliğinin önemini idrak ederler. Örneğin ABD, uluslararası kurumlara belirli dönemlerde soğuk bakmışsa da finans, güvenlik ve enerji alanında IMF, NPT ve Uluslararası Atom Enerjisi Örgütü gibi kurumların önemini fark ederek, tek taraflılık politikasını revize etmiştir (Keohane ve Nye, 1985: 149-150).

Diğer taraftan kurumsal yapılar dahilinde aktörler birbirleriyle diyalog kurma ve müşterek çıkar alanları oluşturma imkanı kazanır (Keohane ve Nye, 1974: 51). Böylece devletler arası ilişkilerin tanziminde, iletişim kurmanın getirdiği imkanla ortak kurallar tesis edilerek, karşılıklı ilişkilerin bu kurallar üzerine bina edilmesi mümkün kılınır (Keohane ve Nye, 1987: 746). Bunun sonucunda, tek taraflılığın yerini kolektif bilinç alır (Keohane ve Nye, 1985: 150). Bu bilincin oluşması, uluslararası ortamlarda hükümet üyelerinin bir araya gelerek, gayri resmi etkileşimlerle birbirlerini daha yakından tanımalarıyla mümkün olur; bu etkileşimler sonucunda ise mutabakat zemini elde etme imkanı yakalanır. Buluşulan müşterek ortamlarda “zımnî koalisyonlar” kurularak ortak çıkarların ortak çabalarla korunmasına ya da ilerletilmesine çalışılır (Keohane ve Nye, 1974: 51).

Bu hususların altı çizilerek, Realizm’in öngördüğü sert rekabet ortamının ve sıfır toplamlı oyun mantığını andıran ilişkilerin ötesine geçmenin mümkün olduğu vurgulanır. Güç dengesine odaklanarak çıkar çatışmalarının kaçınılmaz olduğunu iddia eden Realistlerin aksine (Waltz, 1979: 195) Karmaşık Bağımlılık tezinin geçerli olduğu bir ilişkiler ağında, çıkar çatışmalarının yaşandığı anlar geçicidir. Zira askeri ilişkiler sıfır toplamlı oyun mantığını andırsa da ekonomik ve diğer alanlardaki birçok ilişki mutlak kazanç üzerine kuruludur (Bergsten vd., 1975:

21). Böylece bir aktörün kazancı diğerinin kaybı anlamına gelmeyip, söz konusu bir ilişkiler ağındaki bütün paydaşlar mutlak fayda elde edebilir.

Özetle, Karmaşık Bağımlılık tezinin geçerli olduğu bir dünyada siyasi aktörlerin muhtelif alanlarda ortak çıkarlara sahip olması ve bu ortak çıkarlar doğrultusunda işbirliği içinde çalışmalarını, çatışma riskini azaltmaktadır. Keohane ve Nye'in faydacılık kavramını (Keohane ve Nye, 1987: 729) merkeze alarak geliştirdikleri argümanlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: uluslararası ilişkilerin Karmaşık Bağımlılık ekseninde şekillenmesi durumunda, güç siyaseti ve çatışma irrasyonel bir seçenek haline alır; zira işbirliğinin gerektiği ve kazan-kazan formülünün mümkün olduğu bir ortamda, diyalog ve müzakere seçeneği aktörlere daha fazla fayda sağlar.

3. RUSYA MERKEZLİ OLARAK ARKTİK BÖLGESİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Uluslararası kamuoyunun Arktik bölgesine son yıllarda artan bir ilgi göstermesi, bu bölgedeki buzullarla kaplı alanın bir çözülme içine girmesi nedeniyledir. Kuzeydeki deniz yollarının tam olarak açılması ve deniz kaynaklarına ulaşmanın mümkün hale gelmesi durumunda, bunun ne gibi sonuçlar doğurabileceği haklı olarak geniş bir ilgi uyandırmıştır. Her ne kadar küresel ısınmanın etkisiyle Arktik bölgesinde yaşanan gelişmeler uluslararası siyasetin ana gündem maddeleri arasına girmişse de Arktik, Soğuk Savaş yıllarında da önemli bir jeopolitik bölge olmuştur. Zira ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında cereyan eden süper güç rekabeti, birçok farklı bölgede olduğu gibi, Arktik bölgesinde de vuku bulmuştur.

Nitekim Arktik bölgesi, denizaltıların faaliyet gösterebildiği ve stratejik bombardıman uçaklarının uçuş güzergahı olarak kullanabildikleri bir bölge olarak Soğuk Savaş rekabetinde ön planda yer almıştır. NATO özelinde bakıldığında, Alaska'dan Grönland'a kadar uzanan hatta radar istasyonları inşa

edilerek, kuzeyden SSCB'nin stratejik bombardıman uçakları ile olası askeri saldırılarının takibi yapılmıştır (Zellen, 2009: 75). Batı bloğunun SSCB'nin Arktik bölgesindeki askeri eylemlerinden kaygı duyması, SSCB'nin bu bölgedeki en büyük askeri güç olması nedeniyle şaşırtıcı olmamıştır. Nitekim 1950'lerden itibaren balistik füze gönderilmesi, füze savunma ve erken uyarı sistemlerinin inşa edilmesi için SSCB, Kola Yarımadası'nı merkezi üs olarak belirleyerek Arktik bölgesinde Batı bloğu karşısındaki caydırıcı gücünü üst noktalarda tutmaya çalışmıştır (Laruelle, 2014: 113). Arktik bölgesindeki deniz gücü SSCB'ye Atlantik'e denizden açılma imkanı tanımış ve ayrıca Delta denizaltıları sayesinde Avrupa, Kuzey Amerika ve Kuzey Doğu Asya'daki hedeflerin denizden vurulabilmesini imkan dahilinde kılmıştır (Laruelle, 2014: 76).

Arktik bölgesinde Soğuk Savaş sırasında gözlemlenen militarizasyon Soğuk Savaş koşullarının yumuşamasıyla birlikte ciddi bir değişime uğramıştır. Mikhail Gorbaçov'un SSCB'nin Genel Sekreter'i olarak 1985'de göreve gelmesinden sonra Doğu ve Batı blokları arasında başlayan diyalog süreci Arktik bölgesinde de yumuşamayı sağlamıştır. Bu süreçte Gorbaçov'un 1987 senesinde Murmansk şehrinde yaptığı konuşma köşe taşı mahiyetinde bir inisiyatif olarak kayda geçmiştir. Söz konusu konuşmasında Gorbaçov, Arktik bölgesinin gerek kıyıdaş ülkeler gerekse bütün uluslararası toplum için bir işbirliği ve barış alanı olabileceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Gorbaçov, Arktik bölgesinin geliştirilmesi konusunda SSCB'nin ortak projeler gerçekleştirmeye, bilimsel araştırma alanında sahip olduğu tecrübeyi bölgedeki komşularıyla paylaşmaya ve doğal yaşamın korunması hususunda beraber çalışmaya hazır olduğunu belirtmiştir (Gorbachev, 1987).

Bu süreçte SSCB'nin Pasifik, ABD'nin ise Alaska'daki toprakları arasındaki deniz sınırlarının belirlenmesi konusunda vardıkları mutabakat yapıcı ortamı taçlandırmıştır. Bu bağlamda, 1990 senesinde imzaladıkları anlaşmayla SSCB ve

ABD, deniz sınırı konusunu bir sorun olmaktan çıkarmıştır (Laruelle, 2014: 102).^{*} Bu gibi adımlarla güçlenen yakınlaşma süreci, Soğuk Savaş'ın geride kalması ve 1991'de SSCB'nin dağılması sonrasında da devam etmiştir. Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı olan Boris Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev'in inisiyatifinde Avro-Atlantik dünyası ile sıcak ilişkiler geliştirmeye çalışılıp, komünist ve milliyetçi çevrelerin tepkisine rağmen, 17 Haziran 1992'de Amerikan-Rus Ortaklık ve Dostluk Anlaşması imzalanmış; kısa bir süre sonra ise silahsızlanma alanında önemli bir inisiyatif olan START II hayata geçmiştir (Kozyrev, 2019: 132-134).

İki taraf arasındaki güvenlik rekabetinin ortadan kalkmasının en önemli sonuçlardan biri, Rusya açısından Arktik bölgesinin geri plana itilmesi olmuştur. Kuzeydeki topraklara yeterli ilginin gösterilmemesinde 1990'lar boyunca Rusya'nın yaşadığı ekonomik zorluklar da önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede Yeltsin hükümeti, Arktik bölgesinin sosyoekonomik anlamda kalkınması için gerekli yatırımların ciddi bir ekonomik külfete neden olacağına kanaat getirmiş ve Rusya'nın sınırlı kaynaklarını bu bölgeye ayırma konusuna olumsuz bakmıştır (Konyshov ve Sergunin 2014: 326-327). Öte yandan Rusya her ne kadar Arktik bölgesini ihmal etmişse de bu bölgedeki başat jeopolitik aktör olma özelliğini korumuştur. Zira SSCB'nin dağılmasıyla birlikte, Arktik bölgesine kıyası olan eski Sovyet toprakları bir bütün olarak Rusya'nın egemenliği altında kalmıştır. Bunun sonucunda Rusya, Soğuk Savaş sonrasında Arktik Okyanusu'na en uzun kıyası olan ülke olma özelliğini sürdürmüştür (Bkz, Şekil 1).

Soğuk Savaş sonrası süreçte Rusya, Arktik bölgesine dönük politika geliştirirken komşu ülkelerle beraber çalışarak müşterek konu ve sorunlara çözüm aramıştır. Arktik bölgesinde Rusya; ABD, Kanada, Norveç ve (Grönland nedeniyle) Danimarka ile Arktik'e kıyası olan beş ülkeden biri olup, bu beş ülke Arktik

^{*} Öte yandan, Rusya söz konusu anlaşmayı hala onaylamamıştır.

Beşlisi'ni oluşturmaktadır. Bu gruba İsveç, Finlandiya ve İzlanda'nın da dahil olmasıyla, bir sonraki kısımda ele alınacağı gibi, Arktik Konseyi adlı bir bölgesel örgüt hayata geçmiştir.

Resim-1

Kaynak:

https://user.iiasa.ac.at/~marek/fbook/02/reference_maps/pdf/arctic.pdf

Son birkaç on yıllık zaman diliminde Arktik Okyanusu'na kıyısı olan ülkelerin ilgilenmeleri gereken temel mesele ise küresel ısınmanın yarattığı sonuçlar olmuştur. Arktik'teki buz kütesinin erimesi ve buna bağlı olarak su seviyesinin yükselmesi, ekolojik yaşam üzerinde ciddi değişikliklere neden olmaktadır. Fakat sorunun boyutu dünyanın genelini ilgilendiren bir ehemmiyet arz etmektedir. Bilim adamlarının aktardıkları gibi, Arktik'teki buzul tabaka dünyaya giriş yapan güneş ışınlarını karşılayan ve daha sonra uzaya geri gönderen bir işlev görmektedir. Böylece, dünyanın ısınmasının engellemesi noktasında Arktik'teki

buzullar “büyük beyaz kalkan” olarak hayati bir görev ifa etmektedir (Drollette, 2019: 241). Bu kalkanın ortadan kalması durumunda dünyanın gitgide ısınmasına paralel olarak, su ve gıda kıtlığı, kitlesel göç ve siyasi istikrarsızlık gibi sorunlar insanlığın önüne gelecektir (Drollette, 2019: 245).

Yaşanmakta olan bu gelişmeler ekolojik denge üzerinde hayati sonuçlar yaratacak olup, farklı alanlardaki değişikliklerin de habercisidir. Örneğin, Arktik Okyanusu’nda buzulların erimesine bağlı olarak canlı ve cansız deniz kaynaklarına erişim, enerji kaynaklarının paylaşımı, uluslararası ulaşım ve nakliye gibi farklı alanlarda ele alınması gereken konular gün geçtikçe belirginleşmektedir. Bütün bu hususlar, uluslararası siyaset bağlamında önemli yansımalara neden olmaktadır. Uzun yıllar çevresel ve coğrafi koşullardan dolayı arka planda kalmış olan bir bölgenin insanlığın kullanımına girecek olması kaçınılmaz olarak jeopolitik fay hatlarını hareketlendirmektedir. Nitekim, bölgeye ilgi duyan araştırmacıların gözlemleyeceği gibi, Arktik ile ilgili değerlendirmelerde özellikle çatışma riskine dikkat çeken görüşlere sıklıkla denk gelinmektedir: örneğin, Arktik’te buz kütlelerinin erimesine koşut olarak “Buzul Soğuk Savaş” benzetmesi kullanılmakta (Laruelle, 2014: 108) ya da Demir Perde’ye atıfla “Buzul Perde” analogisine başvurulmaktadır (Lackenbauer ve Lalonde, 2019).

4. ARKTİK BÖLGESİNDE KARMAŞIK BAĞIMLILIK TEZİNİ DESTEKLEYEN ETKENLER

Karmaşık Bağımlılık tezine dair sunulan kavramsal çerçeve ve Arktik bölgesine dair önceki bölümde paylaşılan bilgiler, üstün körü bir bakışla dahi birbirleriyle uyumlu bir tablo arz etmektedir. Karmaşık Bağımlılık teorisyenleri Keohane ve Nye’in konular arasında bir hiyerarşi olmadığı, askeri-stratejik konuların dışında kalan konuların da dünya siyasetinde ağırlık kazandığı ve uluslararası oluşumların etkin aktörler olarak dünya siyasetinde yer aldıkları yönünde ortaya koydukları hipotezler, Arktik bölgesi özelinde karşılığı olan görüşlerdir. Yine bu

iki yazarın vurguladığı gibi, devletler arası ilişkilerin yalnız kapasite üzerinden değil, süreç üzerinden de değerlendirilmesi gerektiği görüşü Arktik özelinde geçerli bir bakış açısı sunmaktadır (Keohane ve Nye, 2011: 17). Bu bağlamda, Arktik bölgesinde süreç kavramını merkezi alan bir analiz üzerinden, aktörlerin birbirleriyle olan yakın etkileşimleri net bir şekilde görülebilecektir.

Öncelikle, Soğuk Savaş sonrası süreçte Rusya Arktik bölgesinin en büyük ülkesi olarak, bölge politikasında merkezi bir öneme sahip olmuştur. Bu bağlamda Rusya, ilerleyen satırlarda açıklanacağı gibi, gerek küresel ısınmanın gerekse bölgede üretim ve kalkınma odaklı faaliyetlerin yarattığı sorunların üstesinden gelebilmek için Arktik ülkeleri ile yakın temas içinde olarak, bölge meselelerine müşterek çözümler üretme yönünde bir irade benimsemiştir. Benzer bir irade, diğer bölge ülkeleri tarafından da benimsenmiş olup, Rusya'nın da üyelerinden biri olduğu Barents Avro-Arktik İşbirliği adlı bir bölgesel örgütün 1993'de hayata geçmesiyle Arktik ülkelerinin çabalarını ortaklaştırma yönünde hareket etmeye başladıkları görülmüştür. Barents Avro-Arktik Konseyi ve Barents Bölgesel Konseyi adlı iki alt örgütü bünyesinde barından mezkûr oluşum, ABD ve Kanada'nın dışındaki Arktik ülkelerinin katılımıyla ortak sorunlara etkin çözümler üretmeye çalışmaktadır. Örneğin, Barents Avro-Arktik Konseyi çatısı altında sürdürülebilir kalkınma temel hedef olarak belirlenmiş ve bu hedef doğrultusunda, iklim değişikliğinin önüne geçilmesi, biyo-çeşitliliğin korunması ve çevre tahribatının engellenmesi hedefleri müştereken benimsenmiştir (Barents Euro-Arctic Region, 2020). Bununla birlikte, Barents oluşumu kapsamında bölgenin turizm alanında bir çekim merkezi haline gelmesi için paydaşlar işbirliği içinde çalışmakta olup, ulaşım alanında ise Rusya, Finlandiya, İsveç ve Norveç arasında ortak bir ulaşım hattı tesis edilmesi için çalışmalar devam etmektedir. Ulaşım altyapısının tamamlanmasına paralel olarak, bölge ülkelerinin hem birbirleriyle olan bağlantıları güçlenecek hem de dünya pazarlarına erişim imkanları artacaktır (Barents Euro-Arctic Region, 2021). Bu

bağlamda, turizm, ulaşım ve lojistik alanlarında elde edilecek kolektif fayda, Arktik ülkelerini beraber çalışmaya teşvik etmiştir.

Bununla birlikte, Barents oluşumu kapsamında bölgesel iklim stratejileri hakkında bir işbirliği ağı oluşturulmuş ve ayrıca somut adımlarla çevrenin korunmasına katkı sunulmuştur. Bu bağlamda “sıcak noktalar” olarak tarif edilen alanlar belirlenmiş ve ortaya konulan çabalar neticesinde Rusya’nın Karelia, Arkhangelsk ve Komi adlı kuzeydeki bölgelerinde çevreyi tahrip eden üretim faaliyetlerinin önüne geçilmiştir. Ayrıca Barents oluşumu çatısı altında sergilenen müşterek çabalar sonucunda Rusya, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunacak olan “Mevcut En İyi Teknikler” isimli mevzuata uyum sağlamak amacıyla gerekli yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir (Skobelev vd., 2018). Bu olumlu gelişmeleri anlamlandırmak için, yukarıda zikredilen “sıcak noktaların” hepsinin Rusya’nın Barents bölgesinde bulunduğu ve bölgenin en büyük ülkesi olması hasebiyle Arktik’e en büyük zararın Rusya’dan gelebileceği belirtilmelidir (Barents Cooperation). Bu husus dikkate alındığında, atık maddelerin doğal ortama salınımları Arktik’teki habitatı bir bütün olarak tahrip edeceğinden, bu durum, Rusya ve bölgedeki diğer paydaşlar için müşterek bir tehdittir. Bu nedenle, Karmaşık Bağımlılık tezinin hipotezleri doğrultusunda, çabaların kurumsal bir düzlemde bir araya getirilmesiyle sorunlara çözüm üretmeye çalışmak, Rusya’nın kazan-kazan formülünü esas aldığı bir göstergesidir.

Barents oluşumu ile birlikte Arktik’te bölgesel işbirliğini derinleştirme noktasında işlev gören bir diğer önemli inisiyatif Arktik Konseyi’dir. Bu oluşumun çatısı altında Arktik ülkelerinin bölgesel sorunların çözümünde işbirliğini esas aldıkları, bağlayıcı uluslararası antlaşmalara imza atmalarından görülebilmektedir. Rusya’nın da imzacısı olduğu üzere, Arama-Kurtarma, Petrol Kirliliği ve Bilimsel İşbirliği konularında imzalanan uluslararası antlaşmalar, bu iradenin bir göstergesidir (Arctic Council, 2021b). Bir örnek olarak Petrol Kirliliği

antlaşması mercek altına alındığında; Rusya'da boru hatlarındaki aşınma nedeniyle bazı dönemlerde yüzbinlerce ton petrolün Arktik'teki doğal ortama bırakıldığı göz önüne alınırsa, bu antlaşmanın yadsınamaz önemi görülecektir (Kondratenko, 2021). İlaveten, petrol kirliliğini önlemek amacıyla ortak çalışma ve eğitimler düzenlemek, gözlemleme ve bilgi alışverişi konusunda işbirliği içinde kalmak ve kaza anlarında bölge ülkelerine destek sunmak gibi eylemlerle, Arktik ülkeleri petrol kazalarını müştereken önleme iradelerini ortaya koymuşlardır (U.S Department of State, 2013).

Arktik Konseyi çatısı altında Rusya ve diğer kıyıdaş ülkeler arasında bir işbirliği ortamının tesis edilmesinde Konsey'in askeri konuları gündem dışında tutması önemli bir etkidir (Pezard vd., 2017: 24). Çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, taraflar arasında Karmaşık Bağımlılık odaklı bir ilişkiyi mümkün kılmışken, bunun askeri rekabetin gölgesinde kalmamasına dikkat edilmesi işbirliği iradesine dair net bir işarettir. Arktik Konseyi'nin bünyesinde 2015'te hayata geçen Arktik Ekonomi Konseyi'ne Novatek ve Rosatom gibi iki önemli Rus enerji şirketinin üye olarak dahil olması, işbirliği ve kalkınma alanında Rusya'nın bölgedeki paydaşlarla ortak çalışma arzusunun bir diğer göstergesidir (Port News, 2021).

Arktik'te yapıcı bir işbirliği ortamının tesis edilebilmesinde tarafların birbirlerine güven telkin etmeleri kritik bir ön koşuldur. Rusya açısından bakıldığında, bu güvenin tesis edilmesinde uluslararası hukuka riayet eden bir ülke profili sergilemek önemli bir kolaylaştırıcı etken olmuştur. Sularla kaplı bir bölgesel sistem olan Arktik'te başlıca potansiyel anlaşmazlık noktası deniz sınırlarının belirlenmesi olduğu için, Rusya'nın bu konu ile ilgili izleyeceği politika komşuları ile olan ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Rusya, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni (UNCLOS) 1997'de onaylamış bir ülke olarak, deniz yetki alanını bu antlaşmanın tanıdığı haklar üzerinden tanımlamış

ve bu minvalde Arktik Okyanusu'nda 200 millik bir Münhasır Ekonomik Alan (MEA) hakkına sahip olmuştur. Öte yandan Rusya, Mendeleev and Lomonosov sırtlarının Sibiry'a'daki kıta sahanlığının doğal uzantısı olduğu iddiasından hareketle MEA hakkını 200 milin ötesine geçirmek istemiş ve bunun için 2001'de UNCLOS'a başvurmuştur. Fakat UNCLOS Rusya'nın ibraz ettiği kanıtları yetersiz bulmuş; bunun karşısında Rusya yeni jeolojik kanıtlarla başvurusunu 2015'de yenilemiştir. UNCLOS'un nihai kararı ise hala beklenmektedir. Bu örneğin işaret ettiği nokta, Rusya'nın sorunlarını barışçıl ve uluslararası hukuk çerçevesinde çözme ve "oyunu kurallarına göre oynayan" bir aktör olduğunu göstermek istediğidir (Luna, 2019: 110-111).

Deniz yetki alanı konusunda Rusya'yı ihtiyatlı yaklaşıma sevk eden faktörlerle ilgili iki hususun altı çizilebilir. Bu hususların her ikisi de Karmaşık Bağımlılık tezine destek sunan bilgiler içermektedir. İlk olarak, aşağıda detaylandırılacağı gibi, Rusya halihazırda bölge ülkeleri ile olumlu ilişkilere sahip olan ve bunu kurumsal bir yapı dahilinde tatbik eden bir ülke olduğu için, çevre, ulaşım ve sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda tesis etmiş olduğu yakın ilişkilerin zedelenmesini istememektedir. Rusya liderlerinin Arktik'te güvenlikçi bir söylemden uzak durmaları ve kuvvet kullanma seçeneğine dair olumsuz görüş ifade etmeleri, bu hususu doğrulamaktadır (Lavrov, 2017). Diğer taraftan, bir sonraki kısımda ele alınacağı gibi, askeri-stratejik bağlamda belirli riskler de söz konusu olup, ilişkilerin olumsuz bir eksene kayması ihtimali de yok değildir.

İkinci husus ise Rusya'nın Arktik'teki topraklarının kalkınması için dış desteğe ihtiyaç duymasındır. Her ne kadar Ukrayna krizi sonrasında uygulanan yaptırımlar nedeniyle Rus ve Batılı enerji şirketleri arasındaki işbirliği zarar görmüşse de Rusya, Arktik'teki enerji kaynaklarına ulaşmak için Batı'nın teknolojik ve mali desteğine hala ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, Ukrayna Krizi öncesinde, Rus enerji şirketi Rosneft ve Amerikan muadili ExxonMobil arasında Arktik'teki Kara,

Chukchi ve Laptev denizlerinde kaynak keşfi ve geliştirmesi konusunda anlaşmaya varıldığı ve ExxonMobil'in Arktik'teki keşif çalışmalarının üçte birinin lisansını üstlendiği hatırlanmalıdır (Sakwa, 2015: 4173-4177). Bu husus dikkate alındığında, Rusya'nın Arktik politikası Karmaşık Bağımlılık tezi ekseninde řu şekilde geçerli bir düzleme oturmaktadır: teknolojik destek ve sermaye tedariki alanlarında tesis edilecek yakın ilişkiler, Rusya'yı Batılı büyük enerji şirketleri ile yakınlılaştıracak ve Batı'nın Rusya'ya dönük yaptırım baskısına karşı Batılı ekonomik aktörler bir kalkan işlevi görecektir (Rumer vd., 2021: 4). Gerçekten de ABD seçimlerine müdahale ve Ukrayna Krizi gibi sorunlar nedeniyle Batı hükümetleri ile yaşadığı gerginliklere rağmen Rusya – Gazprom'un Gydan Yarımadası'ndaki hidrokarbon kaynaklarının araştırılması konusunda Shell ile 2020'de imzaladığı anlaşmadan görülebileceği gibi (Staalesen, 2020) – Batılı enerji şirketleri ile işbirliği bağlarını muhafaza etmeye azami önem göstermektedir.

Rusya'nın Arktik bölgesinde hukuki anlamda meşru bir düzlemde hareket etmesi ve işbirliğini öncelemesi, bölge ülkeleri ile olan ilişkilerinin olumlu bir eksende ilerlemesini sağlamıştır. Kurulan olumlu ilişkiler ise 1990'ların başından itibaren kazan-kazan formülünü esas alan politikanın bir neticesidir. Örneğin, Barents oluşumunun hayata geçmesine öncülük eden Norveç ile Rusya'nın ilişkilerinin yapıcı bir mahiyete sahip olması bu zamanlarda başlamış ve bu süreç sonucunda taraflar arasında uzun yıllardır bir anlaşmazlık konusu olan deniz sınırları konusu 2010 yılında varılan anlaşmayla hal yoluna konmuştur. Varılan anlaşma uyarınca, deniz altındaki enerji kaynaklarının önemli bölümü Norveç tarafında kalacak olsa da mutabakat sorunsuz bir şekilde yürürlüğe girmiştir (Sakwa, 2015: 2612-2614). İlaveten, canlı deniz kaynaklarına ulaşım noktasında zarar edileceği yönünde ülke içinden gelen tenkitlere rağmen, Rusya liderliği anlaşmaya onay vermiştir (Hønneland, 2014: 37-38). 2012'de ise Rusya ve Norveç Barents

Denizi'nde zorunlu gemi takip sistemi olarak bilinen bir anlaşmayı hayata geçirerek, yakınlaşmalarını bir adım öteye taşımışlardır (Laruelle, 2014: 179).

Rusya-Norveç ilişkilerine benzer bir durum Rusya-Kanada ilişkilerinde de gözlenmiştir. Kanada'nın Arktik politikasıyla ilgili vurgulanması gereken başlıca husus, bu ülkenin bölge sorunlarının Arktik ülkeleri arasında ele alınmasını istemesidir. Hâlihazırda Kuzeybatı Geçidi'nin uluslararası su yolu mu olduğu, yoksa Kanada'nın egemenliği altında mı bulunduğu konusunda Kanada ve söz konusu geçidi kullanan ülkeler arasında bir anlaşmazlık yaşanmakta olup, Kanada, Arktik'teki egemenlik haklarının kıyı ülkeler lehine belirlenmesini istemektedir (Byers, 2009: 627-634). Bu yaklaşım, Rusya ile Kanada'nın çıkarlarını ortaklaştırmaktadır. Kanada gibi Rusya'nın politikası da alan dışı aktörlerin Arktik'te söz sahibi olmaması ve bölge meselelerinin kıyıdaş ülkeler arasında çözülmesidir (Baev, 2018: 410-411). Örneğin, buzulların erimesiyle Kuzey Deniz Yolu'nun tam teşekküllü olarak deniz trafiğine açılacak olması ihtimaline binaen Rusya, bu güzergahın kendi egemenlik alanı içinde olduğunu iddia etmektedir (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2016). Bu nedenle, Çin gibi alan dışı aktörlerin Kuzey Deniz Yolu'nda artan faaliyetleri Rusya'yı rahatsız etmektedir (Goble, 2019). Rusya ve Kanada örneği Arktik bölgesindeki geniş jeopolitik resme monte edildiğinde, çıkar uyumu nedeniyle iki ülke arasındaki ilişki, "zımnî koalisyonlar" tezine uygun bir mahiyet taşımaktadır (Keohane ve Nye, 1974: 51). Tarafların bölge dışı güçleri Arktik'te hak iddia etmekten alıkoyma istekleri, zımnî bir yakınlığın zemini hazırlamaktadır.

Benzer bir durum Danimarka özelinde de geçerlidir. Bu ülke, alan dışı aktörleri Arktik'teki kurumsal oluşumların dışında bırakmaya çalışmış ve bu politikasını iki temel gerekçe üzerine bina etmiştir. Bu gerekçeler, bölge sorunlarının bölge ülkeleri arasında daha rahat çözüleceği ve Danimarka'nın daha fazla özgül

ağırlığa sahip olacaktır (Rahbek-Clemmensen, 2011: 12). Danimarka bağlamında ilginç olan bir nokta, bu ülkenin Avrupa Birliği (AB) üyesi olmasına rağmen, AB'yi dahi Arktik'ten uzak tutmak istemesidir. Bunun nedeni, çevre ve balıkçılık gibi alanlarda AB'nin sahip olduğu katı mevzuatın Danimarka'nın çıkarlarını kısıtlayacak olması; ayrıca AB'nin, diğer bölge ülkeleri ile kurulan ilişkilerde Danimarka'nın izlediği denge siyasetinde bir sapmaya neden olması ihtimalidir (Rahbek-Clemmensen, 2011: 12; Bertelsen, 2020: 33). İzlenen denge siyasetinde Danimarka, Rusya-ABD hattında ABD'ye daha yakın olsa da Rusya'yı bölgedeki işbirliği ortamının içinde tutmaya da büyük önem vermektedir. Bunun en net göstergelerinden biri, 2008'te işbirliği ve uluslararası hukuk odaklı bir girişim olan Ilulissat Deklarasyonu'na Danimarka'nın, İzlanda, İsveç ve Finlandiya'yı dışarıda bırakmasına rağmen, Rusya'yı dahil etmesidir (Rahbek-Clemmensen, 2011: 10, 12; Rahbek-Clemmensen, 2016: 348).

Sunulan tartışmalar bir bütünlük içinde ele alındığında, Rusya'nın 1990'da ABD ve 2010'da Norveç ile deniz sınırı konusunda anlaşmaya varmış olması, MEA ilanı konusunda hukuki bir düzlemde hareket etmesi ve askeri konuların dışında kalan konu başlıklarında işbirliğini öncelemesi, Arktik'te jeopolitik dengelerin görece istikrarlı bir tablo arz ettiğini göstermektedir. Bu saptama, Rusya ve bölge ülkeleri arasında herhangi bir ayrışma olmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin, Rusya'nın MEA hakkını 200 milin ötesine genişletmek istemesi Lomonosov sırtı özelinde hak iddia eden Kanada ve Danimarka ile arasında bir ayrışma yaratmaktadır (Henriques, 2020). Burada önemle vurgulanması gereken husus ise çıkarılabilir kaynakların büyük bölümünün, UNCLOS çerçevesinde, 200 millik MEA sınırları içinde bulunmasıdır (Kamrul ve Morris, 2017: 109). Bu nedenle Rusya'nın Arktik açıklarında, 4000 metre derinde, miktarının yetersiz, çıkarma maliyetinin ise kuvvetle muhtemel yüksek olacağı ihtilafli bir alanda, yeni kaynaklara ulaşmak için bölge ülkeleri ile bir çatışma içine girmesi makuliyetten uzak bir seçenektir (Pezard vd., 2017: 43).

İhtilaf riskinin sıfır olduğu söylenemese de Arktik'teki başat jeopolitik aktör olan Rusya için işbirliği çatışmadan daha makul bir opsiyondur. Nitekim, Keohane ve Nye'in Karmaşık Bağımlılık tezi bağlamında vurguladıkları temel nokta da tam olarak budur. Eğer ki aktörlerin hedefi fayda maksimizasyonu ise çevresel sorunlar, sürdürülebilir kalkınma ve ulaşım gibi başlıklarda Rusya, bölge ülkeleri ile halihazırda verimli ilişkilere sahipken, bu ilişkinin askeri rekabetten uzak tutulması, askeri konular haricindeki alanlarda mutlak kazanç formülünün benimsendiğinin ve böylece Karmaşık Bağımlılık tezinin doğrulandığının işaretidir. Bu hususu anlamlandırırken, Rusya'nın 2,5 milyonluk nüfusuyla Arktik'te yaşayan toplam nüfusun yarısına ve 24.150 kilometrelik kıyı şeridiyle Arktik'teki toplam kıyı şeridinin % 53'üne sahip olduğu hatırlanmalıdır (Arctic Council, 2021a). Böyle büyük bir alanın kalkınması ve bölge halkları için Arktik'in yaşanılabilir bir alan kılınması, Rusya dahil bölgedeki paydaşları işbirliği içinde çalışmaya sevk etmektedir. Farklı satranç tahtaları metaforuna uygun şekilde (Keohane ve Nye, 1971b: 728-729), çevre, kalkınma, turizm, enerji ve ulaşım gibi alanlarda kurulan ortaklıklar, taraflar arasında mutlak kazanç eksenli bir işbirliği ortamına imkan tanımaktadır.

5. ARKTİK BÖLGESİNDE KARMAŞIK BAĞIMLILIK TEZİNE RİSK TEŞKİL EDEN ETKENLER

Önceki bölümde, Arktik bölgesinde aktörler arasındaki ilişkilere dair yapılan olumlu çıkarsamalar, Karmaşık Bağımlılık tezi ekseninde "süreç" kavramı merkeze alınarak gerçekleştirilmiştir. Keohane ve Nye'a atıfla, süreç kavramı, aktörler arsındaki etkileşimi, birbirlerini tanıma imkanını ve işbirliği geliştirme fırsatını tanımlarken, kapasite, kimin daha güçlü olduğunu ifade etmektedir (Keohane ve Nye, 2011: 17-18). Süreçten kapasiteye doğru bir geçiş durumunda, aktörler arasındaki ilişkilerin çatışma riskini içinde barındırmaya başladığı görülür. Arktik bölgesi de bu yönde bir riskten azade değildir.

Öncelikle Rusya-Batı ilişkilerine genel bir açıdan bakıldığında, bir dizi ihtilaf yaratan gelişme, iki taraf arasında 1990'larda tesis edilen olumlu atmosferi peyderpey ortadan kaldırmıştır. NATO genişlemesi, Renkli Devrimler süreci, 2008'de Gürcistan ve 2014'te ise Ukrayna krizlerinin yaşanması, gergin atmosferin kaldırım taşlarını döşeyen gelişmeler olarak öne çıkmıştır. Bu tartışma bağlamında asıl vurgulanması gereken nokta ise Soğuk Savaş zamanında belirli bir bölgedeki gerginliğin başka bölgelere sirayet etmesi anlamına gelen "yatay tırmanma" senaryosunun halihazırdaki süreçte Arktik'te de geçerli olabileceğidir (Atland, 2017). Bunun anlamı, Arktik dışındaki gerginliklerin Arktik'teki bölgesel istikrarı olumsuz etkileyecek olmasıdır. Bu gelişme, Karmaşık Bağımlılık özelinde ilk anda olumsuz gibi görünse de aslında olumlu bir boyut taşımaktadır. Zira, Arktik'teki kıyıdaş ülkeler arasındaki olası gerginlikler bölge içi dinamiklerden ziyade, bölge dışı dinamiklerin Arktik'e tesir etmesi nedeniyledir. Bu kapsamda Ukrayna Krizi, en son ve en ciddi jeopolitik gerginlik olarak özel bir önem taşımaktadır.

Bu kriz, Rusya'nın Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi, daha sonra ise Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçıları desteklemesi nedeniyle Rusya ve Ukrayna'yı karşı karşıya getirmiştir (Ukrayna kriziyle ilgili bkz; Sakwa, 2015). Rusya'nın Ukrayna'ya dönük eylemleri lokal gelişmelerle sınırlı kalmamış, Baltıklar ve Kuzey Avrupa'daki NATO üyelerini de tedirgin etmiştir. Bu gelişme karşısında NATO, Rusya'ya karşı askeri hazırlık seviyesini arttırmıştır. Rusya'ya yönelik Arktik bölgesinde atılan adımlar arasında, NATO'nun Cold Response, Trident Javelin ve Trident Juncture adlı çeşitli askeri tatbikatlar düzenlemesi ve Britanya ve ABD'nin denizaltı savaşına uygun şekilde Arktik bölgesinde askeri hazırlıklar icra etmesi bulunmuştur (Atland, 2017; Baev, 2018: 414). Öte yandan, Kuzey Atlantik planlama ve strateji komutanlığının hayata geçirilmesi ve 2011'de lağvedilen ABD İkinci Filosu'nun 2018'de tekrardan aktive edilmesiyle Arktik'teki hazırlık seviyesi daha da üst noktalara taşınmıştır (Pezard, 2018: 5).

Rusya mercek altına alınacak olursa, Batı bloğu ile güçlenen askeri rekabete paralel olarak bu ülke tarafından çeşitli önlemler devreye sokulmuştur. Fakat burada ilk önce vurgulanması gereken nokta, Rusya'nın Arktik'te askeri hazırlık düzeyini Ukrayna Krizi'nden önce arttırmaya başladığıdır. Bu bağlamda, 2007 senesinden itibaren Arktik bölgesinde Rus bombardıman uçakları ve deniz unsurlarının faaliyetlerinde aşamalı olarak bir artışın meydana geldiği kaydedilmelidir (Konyshov ve Sergunin, 2014: 329). Öte yandan, Rusya'nın nükleer deniz kapasitesinin üçte ikilik kısmı Kuzey Filosu'nda bulunmakta olduğu ve buz kırıcı gemi ve nükleer deniz altı bakımından bu filonun Rus donanmasındaki en geniş kapasiteye sahip olduğu da belirtilmelidir (Laruelle, 2014: 119-120). NATO ile artan gerginliğe paralel olarak ise Rusya'nın Kuzey Filosu'na daha yetkin deniz muharip kuvvetleri ve füze ve topçu birlikleri dahil edilmiş ve ayrıca dört yeni savaş tugayı ve bir motorize piyade tugayı oluşturulmuştur. İlave olarak, daha etkili hava savunma sistemleri, gemi savar seyir füzeleri ve komuta, kontrol, iletişim, bilgisayarlar, istihbarat, gözetleme ve keşif sistemleri de Kuzey Filosu'nun kullanıma girmiştir (Rumer vd., 2021: 9). Bu gelişmeler, Arktik'teki kurumsal işbirliği ortamını zedeleyen bir sonuç doğurmuştur. Örneğin, Arktik Konseyi çatısı altında genel kurmay başkanlarını bir araya getiren senelik zirveler kesintiye uğramış; ayrıca Rusya, Arktik Güvenlik Kuvvetleri Yuvarlak Masası'na iştirakini sonlandırmıştır (Pezard vd., 2017: 24).

Rusya ve Batı tarafından atılan adımlar bir bütünlük içinde ele alındığında açık bir şekilde askeri bir rekabetin izleri görülmektedir. Bu husus, Karmaşık Bağımlılık çerçevesinde süreç kavramından kapasite kavramına doğru bir geçiş olduğu yönünde bir izlenime zemin sunmaktadır. Fakat yaşanan gelişmeler yakın plana alındığında, ihtiyatlı bir değerlendirmeye ihtiyaç olduğu görülecektir. Bu bağlamda, Arktik bölgesi ile farklı bir rekabet alanı olan Asya-Pasifik bölgesi arasında bir kıyaslama yapmak, Arktik'te niçin kötümser bir okuma yapılmaması gerektiğini anlamaya yardımcı olacaktır. Asya-Pasifik bölgesinde Çin, komşuları

ile deniz yetki alanından kaynaklı olarak güçlü anlaşmazlıklar yaşamaktadır. Örneğin, Doğu Çin Denizi'nde Japonya, Güney Çin Denizi'nde ise Vietnam ve Filipinler gibi ülkeler Çin ile ihtilaf halindedir. Ayrıca Çin, kara komşusu Hindistan'la Tibet bölgesinden kaynaklı olarak bir toprak anlaşmazlığı yaşamaktadır. Yaşanan ihtilaflar çerçevesinde bölge ülkeleri, Çin'in artan gücünden ve baskın jeopolitik aktör olduğu bir denklemden kaygı duymakta ve bunun için ABD'yi yanlarına çekerek Çin'i dengeleme amacı gütmektedir. Bu amaç doğrultusunda, Hindistan, Japonya, Avustralya ve ABD'yi içinde barındıran QUAD adlı bir oluşum hayata geçmiştir. Ayrıca bölge ülkeleri, Bangladeş ve Sri Lanka gibi muhtelif ülkeleri de yanlarına çekmeye çalışarak, Çin'i dizginleme çabalarını yoğunlaştırmaktadır (Basu, 2021).

Arktik'te ise Asya-Pasifik bölgesindeki tam tersi bir fotoğraf söz konusudur. Her ne kadar Ukrayna özelinde görüldüğü gibi, Rusya'nın belirli askeri eylemlerinden bölge ülkeleri kaygı duymuşsa da bu ülkeler rahatsızlıklarını dikkatli bir şekilde ortaya koymuşlardır. Örneğin Ukrayna Krizi'nden sonra Norveç, topraklarında NATO askeri bulundurmama prensibini bir tarafa koymuş ve 330 tane ABD denizcisine ev sahipliği yapmaya başlamıştır (Baev, 2018: 414). Bu hususa rağmen, Norveç'te konuşlu ABD askerlerinin mevcudiyeti rotasyon usulünce ve sembolik düzeyde olup, Norveç, komşusu Rusya'yı tedirgin edecek eylemlerden sakınmıştır. Bu bağlamda, örneğin, NATO/ABD baskısına rağmen topraklarında Rusya'yı tedirgin edecek füze savunma sistemi kurulması önerisine Norveç karşı çıkmıştır (The Local, 2019). İlave olarak, Rusya'nın Kuzey Filosu komutanı ile Norveç'in Müşterek Kuvvetler Karargâhı Komutanı arasında tırmanma riskini engelleme amaçlı bir diyalog kanalı tesis edilmiştir (Atland, 2017).

Kanada ile olan ilişkiler de benzer bir seyir izlemiştir. Ukrayna Krizi nedeniyle NATO-Rusya geriliminin artmasına rağmen Kanada'nın Arktik'te geleneksel

olarak sürdürdüğü askeri rekabetten uzak, dengeli politika devam etmiştir. Örneğin Ukrayna Krizi öncesinde, Rusya'yı rahatsız etmesi kuvvetle muhtemel bir gelişme olarak, transatlantik bağıni güçlendirmek için NATO'nun Arktik'teki mevcudiyetini güçlendirmek istemesine Kanada karşı çıkmıştır. Bu bağlamda, 2010 Lizbon Zirvesi'nde Arktik bölgesinin NATO'nun faaliyet alanına dahil edilmesi önerisini Kanada veto etmiştir (Pezard, 2018: 5). Ukrayna Krizi'nden sonra ise Kanada'nın savunma doktrininde Arktik'te askeri bir çatışma riskinin muhtemel görünmediği kaydedilip, bu ülkenin bölge politikası, ulaşım, çevre ve benzeri alanlarda işbirliğini arttırma hedefi üzerinden tanımlanmıştır (Lackenbauer ve Lalonde, 2019: 98). Bu politikanın Rusya ile olan ilişkiler özelindeki anlamı, Karmaşık Bağımlılık tezine uygun şekilde, deniz kaynaklarına ulaşım, navigasyon ve bilimsel araştırma alanlarında tesis edilen bağların devam ettirilmesi olmuştur (Lackenbauer ve Lalonde, 2019: 98).

Benzer bir politika tercihi Danimarka özelinde de geçerlidir. Arktik politikasında Rusya ile ilişkileri olumlu tutma ve kurumsal işbirliğini öne çıkarma hususları önemli bir yer kaplayan Danimarka, Rusya'nın bölgede artan askeri faaliyetlerinin militarizasyon amaçlı değil, egemenlik haklarını koruma amaçlı olduğunu vurgulamıştır (Rahbek-Clemmensen, 2016: 352). Her ne kadar Grönland'da bulunan ve ABD'nin 1953'den beri kullanımında olan Thule Hava Üssü Danimarka'yı Rusya ve ABD arasındaki rekabetin arasında bıraksa da (Bertelsen, 2020: 25), Danimarka, Arktik Konseyi ve Ilulissat inisiyatifi gibi mekanizmalar çerçevesinde Rusya ile yapıcı ilişkiler kurmaya da önem vermektedir (Rahbek-Clemmensen, 2016: 348).

Bu hususların altı çizilerek vurgulanmak istenen temel nokta, Arktik'te çatışma riskinin önlenmesi için bölge ülkelerinin askeri rekabetten uzak durmaya çalışan, yapıcı bir politika izledikleridir. Kanada, Norveç ve Danimarka'nın her üçünün de NATO üyesi olduğu hatırlandığında, yapıcı politikanın önemi daha da belirgin bir

şekilde görülecektir. Arktik özelinde “yatay tırmanma” riskinden dolayı Karmaşık Bağımlılık tezine tehdit teşkil eden unsurlar olsa da bu unsurlar (halihazırda) işbirliği odaklı ilişkileri geçersiz kılacak düzeyde değildir. Öte yandan, bazı uzmanlara göre, Rusya’nın MEA konusunda UNCLOS’tan istediği kararı çıkarmaması ve üçüncü aktörlerin Kuzey Deniz Yolu’nu Rusya’nın hilafına kullanması durumunda, kuvvet kullanma senaryosu gündeme gelebilir (Pezard vd., 2017: 33-34; Laruelle, 2014: 109). Fakat unutulmaması gereken önemli bir nokta, Rusya’nın temel amacının Kuzey Deniz Yolu’nu Süveyş Kanalı’na benzer şekilde uluslararası bir geçiş yolu haline getirmek olduğudur (Turner, 2020). Nitekim, Rusya lideri Vladimir Putin’in Arktik bölgesinin gelişimi için Kuzey Deniz Yolu’nun önemine yaptığı vurgu, bu hususu doğrulamaktadır:

“[Kuzey Deniz Yolu’nu] küresel öneme sahip bir ticari rotaya dönüştürmeyi planlıyoruz. Bu rotanın geleceğini; hizmet bedeli, güvenlik ve kalite açısından geleneksel deniz yollarıyla rekabet edebilecek uluslararası bir nakliye arteri olarak gördüğümüzü vurgulamak isterim” (Putin, 2011).

Uluslararası aktörleri Kuzey Deniz Yolu’na çekmek ve bu yolu alternatif bir ulaşım ve lojistik güzergahı haline getirmek, Rusya’nın çatışma ve işbirliği arasındaki dengede işbirliğini esas almasını zorunlu kılmaktadır. Yalnız Kuzey Deniz Yolu ile sınırlı kalmayarak, fayda eksenli düşünüldüğünde, Moskova’nın Arktik’teki genel politikası çıkar uyumunu esas almayı mecbur kılmakta olup, Rusya’nın Mayıs 2021’de Arktik Konseyi’nin başkanlığını devralması, müşterek çalışma ve kurumsal işbirliğine verilen önemin işaretidir. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov’un belirttiği gibi, Rusya’nın temel amacı karşılıklı faydayı esas alan bir çerçevede, ulaşım, enerji, turizm ve çevre gibi alanlarda bölge ülkeleri ile ortak projeler hayata geçirmek ve sorunların “siyasallaştırılmadığı” bir ortamda işbirliği çabalarını arttırmaktır (TASS, 2021).

6. SONUÇ

Bu çalışma, uluslararası siyaset gündeminin ön sıralarına yerleşmiş olan Arktik bölgesi ile ilgili bir analiz ve projeksiyon ortaya koymayı amaçlamıştır. Rusya'nın merkezi aktör olduğu bir bağlamda Karmaşık Bağımlılık tezinden yararlanılarak, Arktik bölgesindeki siyasi dinamiklerin anlamlandırılmasına çalışılmıştır. Ulaşılan sonuç neticesinde, iklim değişikliğinin deniz kaynaklarına erişim, ulaşım, nakliye, turizm gibi anlarda bir dizi önemli gelişmeye neden olduğu belirtilmiş ve Karmaşık Bağımlılık tezi ekseninde, yeni gelişmelerin Rusya'yı bölgedeki paydaşlarla işbirliği içinde çalışmaya sevk ettiği vurgulanmıştır. Karmaşık Bağımlılık tezi fayda eksenli bir özelliğe sahip olup, Rusya merkezli değerlendirildiğinde, çıkar maksimizasyonunun işbirliğini zaruri kıldığı ortadadır.

Arktik'in en büyük ülkesi olan Rusya'nın enerji kaynaklarının çıkarılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, çevresel risklerin giderilmesi ve Kuzey Deniz Yolu'nu uluslararası bir geçiş güzergahı haline getirilmesi için bölgedeki paydaşlarla ortak çalışması bir zaruret teşkil etmektedir. Nitekim Rusya liderleri de bu durumun farkında olup, gerek kurumsal gerekse müstakil bağlamda kıyıdaş ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesine çalışmaktadır. Rusya'nın Barents oluşumu ve Arktik Konseyi'ndeki iştiraki ve Norveç ve Danimarka gibi ülkelerle olan yapıcı ilişkileri, bu politikanın birer tezahürüdür.

Öte yandan, Karmaşık Bağımlılık çerçevesinde süreç kavramından kapasite kavramına doğru bir geçiş riski Arktik özelinde de söz konusudur. Fakat bu risk, çıkar uyumsuzluğundan ziyade bölge dışındaki gelişmelerin Arktik bölgesine tesir etmesi ve bunun, Rusya ve bölge ülkeleri arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemesi nedeniyledir. Bu bağlamda, Ukrayna Krizi'nin olumsuz etkisinin özellikle altı çizilmelidir. Bu krizin, "yatay tırmanma" kavramına referansla, Arktik'e tesir etmesi sonucunda NATO ve Rusya arasındaki gerginlik tırmanmıştır. Öte yandan bu gelişmeye Arktik özelinde aşırı anlam

yüklenmemesi gereklidir. Zira Ukrayna Krizi, Arktik gibi, Karadeniz, Baltıklar ve Doğu Avrupa'yı da içine alan geniş bir gerginlik hattına neden olmuştur. Buradaki mesele Arktik'in kendisiyle ilgili değil, genel anlamda Rusya-Batı ilişkileri ile ilgilidir.

Arktik özelinde bakıldığında, tarafların her şeye rağmen kurumsal işbirliği çabalarına önem vermeye devam etmesi ve deniz yetki alanının belirlenmesinde uluslararası hukuka uygun davranması, Karmaşık Bağımlılık kapsamında umut vadeden gelişmelerdir. Bu çıkarsamalara rağmen, zamanla Arktik bölgesine dönük analizlerin güncellenmesi gereklidir. Zira olumlu-olumsuz yeni gelişmelerin yeni değerlendirmeleri mecbur kılması ihtimal dahilindedir. Olumlu gelişmeler bağlamında yeni kurumsal inisiyatifler, olumsuz gelişmeler bağlamında ise alan dışı aktörlerin Arktik'te hak iddia eden eylemlerde bulunmaları, araştırmacıların yakinen takip etmesi gereken konulardır.

KAYNAKÇA

- Arctic Council. (2021a). Russian Federation: Quick Facts, 2021. <https://arctic-council.org/en/about/states/russian-federation/>, (Erişim Tarihi: 27.04.2021).
- Arctic Council. (2021b). The History of the Arctic Council. <https://arctic-council.org/en/about/timeline/>, (Erişim Tarihi:27.04.2021).
- Art, R. J. (1980). "To What Ends Military Power". *International Security*, 4(4): 3-35.
- Atland, K. (2017). The Building up of Russia's Military Potential in the Arctic Region and Possible Elements of its Deterrence. http://r-studies.org/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=43590&lang=eng, (Erişim Tarihi:30.04.2021).
- Baev, P. K. (2018). "Russia's Ambivalent Status-Quo/Revisionist Policies in the Arctic". *Arctic Review on Law and Politics*, 9: 408-424.

- Barents Cooperation. Environmental Hot Spots. [https://www.barentscooperation.org/en/Barents-Regional Council/Barents-Success-Stories/hotspots](https://www.barentscooperation.org/en/Barents-Regional-Council/Barents-Success-Stories/hotspots), (Erişim Tarihi:29.04.2021).
- Barents Euro-Arctic Region. (2020). Fourteenth Meeting of Environment Ministers, Declaration. <https://www.barentsinfo.fi/beac/docs/14thministerialdeclaration,feb5th2020.pdf>, (Erişim Tarihi:28.04.2021).
- Barents Euro-Arctic Region. (2021). Barents Cooperation. https://www.barentsinfo.fi/beac/docs/Barents_Cooperation_OnePage_r_2019.pdf, (Erişim Tarihi:19.04.2021).
- Basu, N. (2021). India, Japan cooperating in Bangladesh, Sri Lanka to strengthen Quad — envoy Suzuki. <https://theprint.in/diplomacy/india-japan-cooperating-in-bangladesh-sri-lanka-to-strengthen-quad-envoy-suzuki/601791/>, (Erişim Tarihi:30.04.2021).
- Bertelsen, R. G. (2020). What is the Arctic to The Kingdom of Denmark and the Russian Federation?. *Danish-Russian Interfaces: The Arctic and The Baltic Sea Region*. Copenhagen: The Danish Foreign Policy Society.
- Bergsten, F., Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1975). "International Economics and International Politics: A Framework for Analysis". *International Organization*, 29(1): 3-36.
- Byers, M. (2009). *Who Owns the Arctic? Understanding Sovereignty Disputes in the North*. Vancouver: D&M Publishers Inc. (Kindle Edition).
- Drollette, D. (2019). "What if the Arctic melts, and we lose the great white shield? Interview with environmental policy expert Durwood Zaelke". *Bulletin of the Atomic Scientists*, 75(5): 239-246.
- Goble, P. (2019). "Moscow Worried About Chinese Dominance of Northern Sea Route". *Eurasia Daily Monitor*, 16(117).

- Gorbachev, M. (1987). Mikhail Gorbachev's Speech in Murmansk. https://www.barentsinfo.fi/docs/Gorbachev_speech.pdf, (Erişim Tarihi:24.04.2021).
- Henriques, M. (2020). The rush to claim an undersea mountain range. <https://www.bbc.com/future/article/20200722-the-rush-to-claim-an-undersea-mountain-range>, (Erişim Tarihi:29.04.2021).
- Hønneland, G. (2014). *Arctic Politics, the Law of the Sea and Russian Identity: The Barents Sea Delimitation Agreement in Russian Public Debate*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kamrul, H. ve Morris, K. (2017). "Protecting Arctic Ocean Marine Biodiversity in the Area Beyond National Jurisdiction". *The Future of the Law of the Sea*. (Der). Gemma Andreone. Springer: Cham. 105-126.
- Josephson, P. R. (2014). *The Conquest of the Russian Arctic*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1971a). "Transnational Relations and World Politics: An Introduction". *International Organization*, 25(3): 329-349.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1971b). "Transnational Relations and World Politics: A Conclusion". *International Organization*, 25(3): 721-748.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1974). "Transgovernmental Relations and International Organizations". *World Politics*, 27(1): 39-62.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1985). "Two Cheers for Multilateralism". *Foreign Policy*, 60: 148-167.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1987). "Review: Power and Interdependence Revisited". *International Organization*, 41(4): 725-753.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2011). *Power and Interdependence*. 4. Baskı. Boston: Longman.

- Kondratenko, T. (2021). Spill it: Why Russia has so many oil leaks. <https://www.dw.com/en/russia-oil-spills-far-north/a-56916148>, (Erişim Tarihi:27.04.2021).
- Konyshv, V. ve Sergunin, A. (2014). "Is Russia a revisionist military power in the Arctic?". *Defense & Security Analysis*, 30(4): 323-335.
- Kozyrev, A. (2019). *Fire Bird: The Elusive Fate of Russian Democracy*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Lackenbauer, P. W. ve Lalonde, S. (2019). *Breaking the Ice Curtain? Russia, Canada, and Arctic Security in a Changing Circumpolar World*. Calgary: Canadian Global Affairs Institute.
- Laruelle, M. (2014), *Russia's Arctic Strategies and the Future of the Far North*. New York: M.E.Sharpe.
- Lavrov, S. (2017). Foreign Minister Sergey Lavrov's statement and answers to media questions following the Arctic Council Ministerial Meeting, Fairbanks. https://www.mid.ru/en/arkticeskijsovet//asset_publisher/0vP3hQoCP Rg5/content/id/2752061, (Erişim Tarihi:28.04.2021).
- Luna, R. C. (2019). "Russia, the Arctic and Northeast Asia". *CEJISS*, 13(3): 101-132.
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. Güncellenmiş Baskı. New York: W. W Norton & Company.
- Pezard, S. (2018). The New Geopolitics of the Arctic: Russia's and China's Evolving Role in the Region. Santa Monica: Rand Cooperation.
- Pezard, S, Tingstad, A., Van Abel, K. ve Stephenson, S. (2017). *Maintaining Arctic Cooperation with Russia*. Santa Monica: Rand Cooperation.
- Port News. (2021). Arctic Economic Council welcomes new members from Russia. <https://en.portnews.ru/news/308418/>, (Erişim Tarihi:27.04.2021).

- Putin, V. (2011). Vladimir Putin's speech at the second International Arctic Forum. <https://narfu.ru/en/media/news/21110/>, (Erişim Tarihi:28.04.2021).
- Rahbek-Clemmensen, J. (2011). "Denmark in the Arctic". *Atlantisch Perspectief*, 35(3): s. 9-14.
- Rahbek-Clemmensen, J. (2016). "An Arctic Great Power?". *Arctic Yearbook*, 5: 387-399.
- Rumer, A., Sokolsky, R. ve Stronski, P. (2021). *Russia in the Arctic—A Critical Examination*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace.
- Sakwa, R. (2015., *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris (Kindle Edition).
- Skobelev, D., Guseva, T., Chechevatova, O., Begak, M, ve Tsevelev, V. (2018). Chartered Experts in Best Available Techniques in Russia: Key Principles and First Practices. <https://sgem.org/sgemlib/spip.php?article12728>, (Erişim Tarihi:26.04.2021).
- Staalesen, A. (2020). The two companies are jointly to develop license areas in Russia's far northern Gydan Peninsula. <https://thebarentsobserver.com/en/industry-and-energy/2020/12/shell-teams-gazprom-neft-remote-arctic-tundra>, (Erişim Tarihi:28.04.2021).
- TASS. (2017). Lavrov says Russia open to mutually beneficial collaboration with its Arctic neighbors. <https://tass.com/politics/929652>, (Erişim Tarihi:02.05.2021).
- The Local. (2019). Norway decides against participation in Nato missile defence system. <https://www.thelocal.no/20191008/norway-decides-against-participation-in-nato-missile-defence-system/>, (Erişim Tarihi:29.04.2021).

- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2016). Foreign Policy Concept of the Russian Federation. http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptiCk6B6Z29/content/id/2542248, (Erişim Tarihi:29.04.2021).
- Turner, J. (2020). The cold thaw: inside Russia's \$300bn Arctic oil and gas investment. <https://www.offshore-technology.com/features/the-cold-thaw-inside-russias-300bn-arctic-oil-and-gas-investment/>, (Erişim Tarihi:01.05.2021).
- U.S Department of State. (2013). Pollution-Marine Oil in the Arctic. <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/264791.pdf>, (Erişim Tarihi:27.04.2021).
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Zellen, B. S. (2009). *Arctic Doom, Arctic Boom: The Geopolitics of Climate Change in the Arctic*. Santa Barbara: ABD Clio.

EXTENDED ABSTRACT

Research Subject

Due to the impact of global warming, the ecological landscape in the Arctic is undergoing significant changes, which also triggers geopolitical faultiness. This is because, facilitated by greater access to the region, regional stakeholders seek to advance their interests through claims related to maritime jurisdiction and marine resources. Capitalizing on warmer climate conditions, they also seek to maximize their gains in the realms of international shipping, tourism and logistics. Leaving aside the pursuit of various interests, the melting of the ice surface in the Arctic is seen as an alarming development by scientists, who draw attention to the dire consequences of this development, as the termination of the Arctic's function as a protective white shield will lead to the further warming of the globe, whose potential results would be large scale human displacement, food shortage and political instability. Regional actors in the Arctic are aware that the changes caused by climate change pose serious challenges, forcing them to be vigilant to protect their interests against other regional and extra-regional players. But they are also aware that the existing

problems and challenges can only be tackled through collaboration with other stakeholders. It is in this regard that they set out to form institutional mechanisms such as the Barents Euro-Arctic Council and the Arctic Council. Such mechanisms were formed with the aim of putting in place dialogue channels so that relations between regional states could be coordinated. Taken together, available evidence demonstrates that there is prospect for both cooperation and conflict in the Arctic. It is the aim of this article to examine which scenario is more likely to materialize.

Method and Theory

To address the question thus posed, this article has selected Russia's Arctic policy as its case study. The reason for this selection is two-fold. First, this article focuses on the Arctic littoral states, which comprise Russia, the United States, Canada, Norway and Denmark; and of these five states four of them are NATO members. Thus, the risk of conflict among NATO allies is close to non-existent. Relatedly, as Russia is a natural competitor of the West, which is evident in issues such as the Ukraine Crisis, Russia qualifies as the most suitable actor in assessing how the balance between conflict and cooperation in the Arctic will play out. The second reason is Russia's exceptional status in the Arctic, which has to do with its territorial size. That is, despite the dissolution of the Soviet Union and the consequential territorial loss Moscow endured, Russia retained the landmass in entirety in the North, which makes it the biggest Arctic state, and which also gives Russia the biggest coastline. Thus, it is unlikely to make feasible assessments about the Arctic, unless one leaves out the Russia factor.

As for the theoretical structure of this work, Complex Interdependence, as developed by Robert Keohane and Joseph Nye, has been employed. The reason for this choice is that these theorists provide a useful conceptual lens in evaluating regional dynamics in the Arctic along the cooperation-conflict spectrum. Keohane and Nye highlight two key notions in describing international relations, and these are "processes" and "capabilities". While processes refer to actors' attempts to engage each other in a dialogue-oriented manner, capabilities point to the dominant role of military power in interstate relations. A relationship defined by processes indicate a positive outlook in interstate relations, as actors prioritize non-military matters over military ones, such as trade, environment; and the likelihood of cooperation is stronger in this scenario. On the other hand, a relationship defined by capabilities signifies a pessimistic trend, as actors tend to rely on their military power to attain their goals.

Result

When the framework of Complex Interdependence is applied to the Arctic, with Russia being the main reference point, this paper finds that the balance between cooperation and conflict weighs in favour of the former. This is because Russia's interests are best served by maintaining cooperative relations with regional actors. This is manifest in Russia's participation in the Barents Council and Arctic Council, as well as the constructive relations it has built with Norway, Denmark and Canada. Russian leaders set their countries' Arctic policy and define Russia's interests in a positive-sum manner, as they are cognizant of the need for joint efforts in tackling issues such as environmental hazards and resource extraction, as well as achieving goals such as sustainable development. Moreover, they are also aware that Arctic littoral states converge on the goal of preventing extra regional actors from rendering Arctic an international passageway. Applying the hypothesis of Complex Interdependence that cooperation is more beneficial than conflict, Russia adopts a conciliatory approach towards regional actors on the grounds that there is a big potential to tap into in the Arctic via cooperation such as achieving mutual projects in the realms of energy, tourism, development, logistics and transportation. Although, this paper also finds that there is a potential for conflict in the Arctic, this risk stems from the spill over impact of external factors such as the Ukraine Crisis, rather than regional disputes or disagreements.